

7. Tomak M. *Persha zhertva okupatsii Krymu i viennyj zlochyn Putina* [The first victim of the occupation of Crimea and Putin's war crime] (02 of September 2019) URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/reshat-ametov-rozsliduvannya/30137885.html> (in Ukrainian).

8. *Federal'nyj zakon «O vnesenii izmenenij v stat'i 11 i 14 Federal'nogo zakona "Ob obrazovanii v Rossijskoj Federacii" ot 03.08.2018 N 317-FZ»* [Federal Law «On Amendments to Articles 11 and 14 of the Federal Law "On Education in the Russian Federation" of 03.08.2018 N 317-FZ»]. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_304090/ (in Russian).

9. *Federal'nyj zakon «O vnesenii izmenenij v Ugolovnyj kodeks Rossijskoj Federacii i stat'i 30 i 31 Ugolovno-processual'nogo kodeksa Rossijskoj Federacii» ot 08.12.2020 N 425-FZ* [Federal Law «On Amendments to the Criminal Code of the Russian Federation and Articles 30 and 31 of the Criminal Procedure Code of the Russian Federation» dated 08.12.2020 N 425-FZ]. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_370090/ (in Russian).

10. Melucci Alberto. *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*. Cambridge, 1996. 441 p.

11. Polletta F., Jasper James M. *Collective identity and social movements*. *Rev. Sociol.* 2001. 21. P. 283–305.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.15>
УДК 94(476-11)“192/193”

Ігар Пушкін

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук Білоруського державного університету харчових та хімічних технологій, докторант Інституту історії Національної академії наук Білорусі, м. Могильов, Білорусь

ORCID: 0000-0003-1845-1515
Email: ihar.pushkin.st@gmail.com

БІЛОРУСИ ТА УКРАЇНЦІ В АНТИРАДЯНСЬКИХ ЛОКАЛЬНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ НА ТЕРИТОРІЇ РАДЯНСЬКОЇ БІЛОРУСІ (1920-1930 РОКИ)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню антирадянського опору в Білорусі в 1920-1930 роках. Протягом останніх двадцяти років ця тема замовчується в офіційних наукових виданнях Республіки Білорусь. Більшість документів про збройний антирадянський опір зберігаються в архівах КДБ, до яких дослідник у Республіці Білорусь має обмежений доступ. Автор аналізує участь населення Білорусі в антирадянських локальних збройних конфліктах. Переважна більшість дій більшовицької влади жорстоко порушила традиційний спосіб життя, що викликало обурення білоруського населення, яке переросло у збройні форми захисту власності та гідності. На підставі архівних матеріалів розкривається діяльність повстанських загонів. У період 1919-1923, 1925-26, 1930-1931 рр. дії озброєних селян і інтелігенції в Радянській Білорусі мали чіткий політичний контекст. За своїми цілями серед повстанських загонів виділялися антирадянські, які боролися за ліквідацію Радянської влади, і білоруські національні загони, які прагнули створити незалежну білоруську державу - це організації “Білоруське братство”, “За Батьківщину”, “Зелений Дуб”. Вони мали військову структуру, взаємодіяли між собою, користувалися широкою підтримкою населення. У них брали участь не тільки білоруси, а й українці, як місцевого походження, так і ті, хто опинився в Білорусі. У статті показана доля лідерів повстанців Мефодія Короткевича, Василя Шевченко, Михайла Бакуна, Федора Шацько. З боку радянської влади основним методом боротьби з повстанським рухом було застосування сили. Автор приходиться до висновку, що досить велика частина населення Білорусі не сприймала радянську державу як свою власну і трактувала більшовицьку владу як загарбницьку і нелегітимну. Антирадянський збройний опір, що мав масовий характер, закінчився як під впливом переходу до нової економічної політики, так і примусовим знищенням найбільш свідомої та працьовитої частини білоруського населення.

Ключові слова: Белорусь, Советская Беларусь, білоруси, українці, антирадянське повстання, збройний конфлікт, повстанські загони.

Ihar Pushkin

Ph.D., Associate Professor,
Assistant Professor of Humanities
Belarusian State University of Food and
Chemical Technology, Mogilev, Belarus

BELARUSIANS AND UKRAINIANS IN ANTI-SOVIET LOCAL ARMED CONFLICTS ON THE TERRITORY OF SOVIET BELARUS (1920–1930S)

Abstract. *The article is devoted to the study of anti-Soviet resistance in Belarus in the 1920s and 1930s. For the last twenty years this topic has been silenced in the official scientific publications of the Republic of Belarus. Most documents on armed anti-Soviet resistance are kept in the KGB archives, to which a researcher in the Republic of Belarus has limited access. The author analyzes the participation of the Belarusian population in anti-Soviet local armed conflicts. The vast majority of actions of the Bolshevik government brutally violated the traditional way of life, which caused outrage among the Belarusian population, which grew into armed forms of protection of property and dignity. On the basis of archival materials the activity of insurgent detachments is revealed. In the period 1919–1923, 1925–26, 1930–1931. the actions of armed peasants and intellectuals in Soviet Belarus had a clear political context. For the purposes of the insurgent detachments, anti-Soviet units, which fought for the elimination of Soviet power, and Belarusian national units, which sought to create an independent Belarusian state, are nominated - these are the organizations “Biloruske bratstvo”, “Za Batkivshchynu”, “Zelenyy Dub”. They had a military structure, interacted with each other, enjoyed the broad support of the population. They were attended not only by Belarusians but also by Ukrainians, both of local origin and those who found themselves in Belarus. The article shows the fighting destiny of the insurgent leaders Mefodiy Karatkevich, Vasil Shevchenko, Mikhail Bakun, Fyodor Shatsko. On the part of the Soviet authorities, the main method of combating the insurgent movement was to use force. The author concludes that a fairly large part of the population of Belarus did not perceive the Soviet state as their own and interpreted the Bolshevik government as aggressive and not legitimate. The massive anti-Soviet armed resistance ended both under the influence of the transition to a new economic policy and the forced destruction of the most conscious and hard-working part of the Belarusian population.*

Keywords: *Belarus, Soviet Belarus, Belarusians, Ukrainians, anti-Soviet uprisings, armed conflict, insurgent groups.*

Постановка проблеми. Після жовтневого перевороту 1917 р. провідною галуззю економіки Білорусі залишалося сільське господарство, де працювало 85% населення. Реквізиції, конфіскації, епідемії, смерті на фронтах працездатного населення не минули білоруського села. Економічний авантюризм, примусове створення комун і радгоспів, розбій, червоний терор, данина більшовикам “крові” із селян (змушених захищати більшовицький уряд на фронтах громадянської війни), національний гніт (у Білорусі в складі Росії під керівництвом місцевого партійного та радянського керівництва переважала антибілоруські настрої) – ці причини змусили селян підняти хвилю повстань. Їхніми союзниками в боротьбі проти радянської влади були дезертири у східній частині Білорусі, загони “зелених”, які не бажали воювати за більшовицький уряд.

Антирадянський опір у Білорусі не вивчався всебічно і комплексно, саме тому він є актуальним. Протягом останніх двадцяти років ця тема замовчувалася в офіційних наукових публікаціях Республіки Білорусь, намагаючись тим самим затвердити постулат радянської історіографії про підтримку білоруського народу дій більшовицького уряду.

Аналіз наукових публікацій. У наукових публікаціях радянської епохи матеріали про події в БРСР відбирались тенденційно, всі процеси висвітлювались в односторонньому порядку і лише для приниження дій антикомуністичних сил.

Опубліковані документи не дозволили представити цілісної картини протистояння того часу, виявити, хто був головними дійовими особами, мова йшла не про повстанців, а про дії “нової” влади щодо придушення протестів білоруських селян [4; 10; 42]. Окремі білоруські радянські історики намагалися включити до джерелознавства деякі джерела збройного опору білоруського селянства. Так, професор М. Сташкевич згадав антирадянські виступи і дійшов висновку: “створити масову “зелену армію” білоруським есерам не вдалося. Восени 1920 р. на радянській території діяло лише кілька десятків загонів, що об’єднували не більше 3200 осіб” [37, с. 248]. Але це не так вже й мало, враховуючи тодішню територію БРСР. Західна Білорусь була під владою Польщі, а Вітебська, Гомельська та Могильовська області були приєднані до Радянської Росії в 1919 році.

Після здобуття незалежності та створення Республіки Білорусь історики Н. Ващіло, А. Грицкевич, М. Гудів, В. Гігін, З. Дяденко, В. Кузьмич, В. Лебедева, В. Ляховський, К. Маль, І. Пушкін, А. Сідоревич, Н. Стужінская та інші [6; 11; 12; 8; 13; 18; 19; 23; 36; 24; 29; 30; 35; 38; 40; 1; 2] у своїх дослідженнях демонстрували дії місцевих жителів на території Білорусі, знищуючи міф про загальну підтримку більшовицької влади білорусами. Серед публікацій на цю тему займають особливе місце книги: Ю. Вітбіча [7], Н. Стужинської «Білорусь непокірна» [39], «Слуцьке збройне дійство 1920 року» [36] та автора цієї статті [31]. Створення та діяльність білоруських

військових формувань у 1917–1923 рр., загонів С. Булак-Балаховича та батальйону М. Демидова ретельно вивчався польським дослідником А. Латишонком [20].

Більшість документів про збройний антирадянський опір зберігаються в архівах КДБ, до яких дослідник у Республіці Білорусь має обмежений доступ. Але дізнатись про реальне суспільно-політичне життя Білорусі 1920-1930-х років можливо через ознайомлення дослідника з інформаційними зведеннями (Бандсводкі) ДПУ Білорусі про окремі територіальні одиниці та з відповідними звітами органів ДПУ, які були складені в декількох примірниках і один з них повинен був надсилатися до місцевих органів управління КП(б) Білорусі. Зведення складаються деякий час і являють 10-15 сторінок машинописного тексту на звичайному або сигаретному папері. Багато з них мають автографи керівників карних органів ДПУ, які займались придушенням народних протестів. Зі звітів можна дізнатись не лише про дії повстанців, а й про заходи, спрямовані на покарання їх комуністичною владою. Ці документи зберігаються в Державному архіві Вітебської області, Державному архіві громадських об'єднань Гомельської та Могильовської областей. Збройні повстання білоруського народу згадуються в документах Литовського центрального державного архіву [15, арк. 1-9; 25, арк. 1].

Мета статті – висвітлити участь білорусів та українців, які проживали або опинились на території Білорусі, в антирадянських локальних збройних конфліктах на території Радянської Білорусі в 1920-1930-і роках.

Виклад основного матеріалу. У радянській історіографії та деяких сучасних виданнях антибільшовицький рух називали “бандитизмом”, “бандами”, “націоналістами” [4; 37; 42; 3]. Але банди поділялися на політичні та кримінальні. Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х всі нелегальні загони стали називати партизанами чи повстанцями. Тоді набуло популярності поняття “диверсійні загони”, оскільки більшість із них формувались з одного боку кордону, а акції проводились із іншого. Їх пропонувалося називати незаконними чи незаконними формуваннями [18, с. 19-20]. Термін “бандитизм” слід використовувати для позначення тих груп, які вчинили погроми та пограбування населення для власного збагачення та споживання. В одній з останніх опублікованих монографій автор використовує такі інтерпретації, як заколот, повстання, антирадянське збройне формування, банда, рейдерство, терористичні акти, саботаж та збройні напади на стратегічно важливі об'єкти та організації, фізична ліквідація керівників урядів, залякування партійних та комсомольських активістів, антирадянська пропаганда та агітація. Він вважає, що антирадянські виступи є політичним бандитизмом, при цьому варто пам'ятати, що мова йде про антибільшовицький рух [28, с. 54-56].

На нашу думку, “бандити, диверсанти” були звичайними селянами, яким доводилося захищатися,

відстоюючи свої інтереси. Виходячи з цілей своєї діяльності, підтримки місцевого населення та ситуації в Білорусі, варто визнати, що вони були повстанцями. Окремі дослідники стверджують, що більшість виступів були спровоковані або сфабриковані радянським урядом для початку масових репресій проти населення. Ми вважаємо, що переважна більшість дій більшовицької влади жорстко порушила традиційний спосіб життя, що викликало обурення білоруського населення, яке переросло у збройні форми захисту власності та гідності. Про це свідчать масові повстання у Велижі, Гомелі, Чавусах, Горках, Орші, Прапойську (сьогодні – Славгород), в інших містах і селах. Слід зазначити, що в період 1919–1923, 1925–26, 1930–1931 рр. дії озброєних селян та інтелігенції носили чітко визначений політичний контекст, суто кримінальних злочинів майже не було [31, с. 5].

Досить значна частина населення не сприймала радянську державу як свою і трактувала більшовицьку владу як загарбницьку та нелегітимну. Навіть самі органи влади на початку 1920-х років визнавали, що вони діяли на окупованій території: “...Білорусія - важко піддавалася радянській ... Необхідно зауважити, що в цей час вся територія Білорусі була окупована військовими частинами” [5, арк. 105-109].

З вище означеної точки зору висуваються антирадянські загони, які боролися за ліквідацію радянської влади, та білоруські національні загони, які прагнули створити незалежну білоруську державу - це організації “Білоруське братство”, “За Батьківщину”, “Зелений Дуб” [39, с. 76-83, 166-170; 18, с. 19; 19, с. 59]. Вони мали військову структуру, взаємодіяли між собою, користувалися широкою підтримкою населення. Витяг із листа невідомого автора характерний для того та пізніших часів: “Хай живе боротьба проти комуністів, хай живе незалежність ...” [24, арк. 68].

У статуті Білоруської селянської партії “Зелений Дуб” говорилося, що її основною метою було звільнення Білорусі від більшовиків та відбудова її незалежного управління. В основі її діяльності лежала віра в антибільшовизм, радянський уряд вважався ворожим до селянської сутності білорусів. Партія прагнула розрахувувати на відповідні військові формування – відділи та бойові частини [9, с. 190-191]. “Зелений Дуб” як політична організація мав певну кількість сил, керівників, структурний підрозділ і остаточно сформувався восени 1920 р. [40, с. 57-64]. Саме в цей час радянські газети почали багато писати про неї. А. Латишонак підкреслює, що немає даних про існування організації до кінця 1920 р. [20, с. 208]. В 1921 році його військові структури налічували близько 5000 чоловік.

Дослідник Н. Стужинська називає збройні виступи населення Білорусі в 1920-1930-х роках проти більшовицьких порядків у суспільно-політичному та соціально-економічному житті – “мала війна” [39]. Справді, архівні документи дають змогу відзначити низку ознак цього. Слід підкреслити такі особливості збройного опору

білоруського населення: а) охоплення значної території; б) міцність збройного руху; в) періодичність, яка безумовно залежала від багатьох факторів; г) організація, про що свідчить наявність керівництва (військових, досвідчених революціонерів), штабів, термін “повстання” використовується навіть керівництвом радянської влади, наявність одягу, поведінка повстанців, зв'язок між районами; д) певні успіхи повстанців - полон командирів, пароплавів, розгром військових частин Червоної Армії, підрозділів ДПУ; е) нетерпимість до будь-яких форм нового “соціалістичного життя” (комуни, колгоспи, кооперативи, сільські ради); ж) діяльність “чорної чеки”; в) підтримка місцевого населення; і) жорстокість у придушенні повстань (страсти без суду, тілесні покарання, арешти, штрафи, спалення сіл); к) загони, сформовані не з білоруського населення, наприклад, китайці, “москвини” використовувались для придушення збройних повстань; л) значна кількість [31, с. 12-15, 25-37, 38-40, 56-57, 63-71, 88, 95-97, 134, 145-151; 26, арк. 75].

Найбільший підйом активності антирадянських збройних формувань відбувся у 1921–1922 рр., подекуди до 1923–1926 рр. Надалі спостерігається поступовий спад, з 1927 р. фіксуються лише поодинокі прояви своєї діяльності. Це було зумовлено кількома причинами: перехід до нової економічної політики, зміцнення радянської влади, жорстокі методи боротьби проти повстанців, реорганізація системи прикордонної охорони. Черговий підйом у збройній боротьбі був викликаний “колективізацією”.

Повстанський рух у Білорусі очолювали представники есерів і частково соціал-демократи (меншовики). На території БРСР і білоруських районів, які перебували в складі Радянської Росії, діяли десятки повстанських загонів під командуванням Квітінського, Клященко, Козловського, Короткевича, Кузнєцова, Крука, Деркача, Федоцені, Монича, Рябцевіча, Семянюка, Шевченка, Кожем'якіна, Бенашевіча, Іванова, Новикова, Казановіч, Рижикова-Бестужева, Ступакова, Прудникова, Прохорова, Богданова, Онуфрієва, Зайцева, Цибулькин, Малиновського, Протасова, Степанова, Батура, Огороднікова та інших.

У минулому багато з них воювали під прапорами Білоруської Народної Республіки. Пізніше, втрачаючи надію на здобуття незалежності для всієї Білорусі, вони встановили свою владу на підконтрольній території за підтримки місцевого населення. У 1925 р. радянські газети визнали, що через шість років після проголошення БРСР поблизу Мінська в Борисовській волості радянська влада була надзвичайно слабкою. Справжньою владою був лісовий отаман – командир місцевого повстанського загону.

Потрібно мати на увазі, що точна кількість антирадянських збройних формувань, що діяли в той час, назвати і підрахувати складно. У зв'язку з постійною зміною ними місць своєї діяльності, постійного переміщення з одного регіону в інший,

тимчасово спеціально або вимушено припиняючи свої нальоти, постійно варіює чисельність, труднощі ідентифікації та приналежності до того чи іншого загону. Окремі діяли тривалий період часу, деякі не так довго. Підрахунок і класифікація ускладнені суперечливістю архівних відомостей та інформації, що міститься в роботах дослідників, а також самим трактуванням працівниками міліції цілей того чи іншого формування. Одне можна відзначити точно – була їх значна кількість. Тільки на території Могилівського повіту і округу в 1920-і рр. їх налічувалося кілька десятків.

Ось один із прикладів. Улітку 1924 р. під керівництвом колишнього студента військово-медичної академії Ленінграда Рижикова в Луполовському районі діяв організований повстанський загін, який ставив перед собою мету підняти повстання селян проти радянської влади. Під псевдонімом «Рижиков» переховувався Стефан Алейников, який був уродженцем села Іванов Палац Чауського повіту і походив із селян. Активна частина загону складалася з: учнів Могилевської фельдшерської школи, педагогічного технікуму, Чауської вчительської семінарії та інших представників учнівської молоді та інтелігенції, до складу входили навіть комсомольці і члени комуністичної партії. Наприкінці 1924р. загін був ліквідований відділом ОГПУ. З 72 осіб, викритих у справі в активних діях або в пособництві Рижикову, 22 було розстріляно, а решта засуджені до ув'язнення в концтабір від 1 до 10 років [26, арк. 31; 17, арк. 260, 262-264; 28, с. 63-67].

Серед збройних антирадянських, антибільшовицьких повстань населення насамперед слід виділити національно-визвольні повстання. У них брали участь не лише білоруси, а й українці, як місцевого походження, так і ті, хто опинився в Білорусі. Наприклад, у Речицькому районі в 1920 р. був загін із 50 осіб на чолі з полковником Струком (з березня 1918 р. по жовтень 1922 р. одним із керівників антирадянського збройного опору в Україні) та Панасюком [14, арк. 10–14]. Влітку 1927 року в Могилівському районі ГПУ ліквідувала організаторів повстанського загону, які прибули з України [17, арк. 260, 262-264; 31, с. 151-153; 28, с. 71-73]. У 1929 р. у Стародорожському районі Бобруйського округу знаходився загін близько 15 чоловік на чолі з українцем на ім'я Міша [34, арк. 39-40].

Як красномовний приклад давайте проаналізуємо діяльність найвідоміших керівників повстанців – Мефодія Караткевича та Василя Шевченка, Михайла Бакуна та Федора Шацько.

Штаб-квартира організації “Зелений Дуб” знаходилась у Лунінці. Навколо нього зібралися окремі антирадянські партизанські загони. Після диверсійних акцій у Бобруйському районі сюди повернувся зі своїм загonom соратник С. Булак-Балаховича Мяфодій Караткевич. Загін нараховував 800 піших та 300 кіннотних партизанів і майже повністю складався з селян Бобруйського повіту. Брати Караткевичі походили з родини селянина середнього класу з села

Глібове Рудня Брожської волості Бобруйського повіту. На фронтах Першої світової війни обидва піднялися до звання капітана. Новий уряд був зустрінутий вороже, зі зброєю в руках.

Один із більшовицьких лідерів у Білорусі В. Кнорін вважав Караткевича головним лідером “Зеленого Дуба”, але дослідники Н. Стужинська та А. Латишонак стверджують, що брати Караткевичі не входили до керівництва цієї організації [40, с. 57-64; 20, с. 209-210]. Мефодзій Караткевич та двадцять його партизанів були вбиті в ніч на 28.07.1921 року під час зіткнення з червоними біля села Бабровічі Ляскавичської волості. Його брат Петро керував одним із загонів «Зеленого Дуба» протягом 1924-1926 років.

Восени 1926 р. П. Караткевич перебував у в'язниці разом з іншими повстанцями. Було розслідування. Десь на початку 1927 року відбувся суд, і його засудили до смертної кари. Але він не скорився. Караткевич прагнув продовжити боротьбу. Про це свідчить архівний документ: “20.03.1927 р. о 8 годині вечора під час доставки чаю бандитам Горшкові, Караткевичу, Шацько, Санаценку, яких засудили до смертної кари та затримали у приміщенні Бобруйського ДПУ, Караткевич та інші арештанти, напавши на 2 охоронців та обеззброївши одного, кинувся тікати. В результаті переслідування втікачів Санаценка було негайно вбито, Караткевич застрелився з револьвера, який забрав у охоронця; Горшков, важко поранений, помер через 30 хвилин, а бандиту Шацько вдалося врятуватися” [33, арк. 50].

Міхал Бакун був командиром одного із повстанських загонів, який успішно воював проти більшовиків протягом 1925 р. Деякий час вони були невловимі для ДПУ. Його загін був розбитий на частини та ліквідований в результаті оперативної роботи Бобруйської окружної міліції. Увечері 25.02.1926 року на хуторах Березовки Червенського району Мінського округу було заарештовано 15 осіб, яких звинуватили в укритті загону М. Бакуна. Серед арештованих був і брат Михайла Бакуна – Микола. На момент арешту командир повстанців був у будинку брата. В результаті перестрілки з міліцією пораненому Михайлу вдалося прорватися через завісу і сховатися в лісі. За даними міліції, вони поранили його. 18.03.1926 року о 3 годині дня Михайла Бакуна на хуторі Березовка Червінського району Мінської округи вбили міліціонери Бобруйської окружної міліції [32, арк. 152, 174].

Шацько Федір успішно переховувався від каральних загонів ДПУ і міліції до осені 1927 р. Збереглися архівні документи з повідомленнями про численні невдалі міліцейські засідки на повстанців на хуторі Роздово Клічевського району, де мешкали його дружина та син. 07.10.1927 р. Ф. Шацько був оточений міліцейським загonom на фермі в Свіслацькому районі і після стрілянини змушений був здатися владі [33, арк. 149, 152].

Діяльність Василя Шевченка добре вивчена Н. Стужинською [41]. Він та його брат у 1919 році приєдналися до повстанського руху. У 1921 р. їх, обох колишніх офіцерів царської армії, заарештували та засудили до смертної кари. Але вирок залишився на папері. Брати втекли з в'язниці, щоб за три роки стати “господарями” Могильовського округу. Керівництво Могилевського округу в 1924 р. вважало, що “в тих районах, де є Шевченко, міліція не може працювати і вся влада тероризується”, “він заборонив грабувати селян, користується їх симпатією і авторитетом”. Насправді Шевченко на Могилевщині був “паралельною владою” [31, с. 152, 145; 26, арк. 31]. Труднощі захоплення Шевченка керівник окружної міліції Симон Фейнштейн у вересні 1924 р. пояснив так: “популярний серед селян” [28, с. 55-57].

В. Шевченко дотримувався тактики, яка дозволила йому протягом 1919-1924 років успішно працювати і уникати пасток ДПУ. Зазвичай у нього було не більше 3-7 людей. Але його невеличка група за сигналом за одну ніч виростала до сотні. Протягом 1924 року спроби знищити отамана були не раз. Для вбивства отамана до загону Шевченка були направлені озброєні агенти. Але це не вдалося. Спробували заколисувати його морфієм і схопити. Це також не спрацювало. Шевченко мав до ста притулків у селах [27, арк. 206].

В операції з ліквідації загону Шевченка брала участь навіть група з Мінська на чолі з головним керівником безпеки Білорусі Яухімом Мойсейовичем Кролем, який був спочатку головою трибуналу, потім начальником Мінської міської міліції та міського відділу кримінального розшуку, в 1921 році головою Верховного суду і заступником наркома юстиції та внутрішніх справ, членом Центрального виконавчого комітету Білорусі. У ювілейному збірнику, присвяченому 10-річчю білоруської міліції, він писав про Шевченка: “Широкоплечий, релігійний, чудовий стрілець”, радянські робітники “не наважувались з'являтися на його території”. Люди “вклонялись йому, як ідолу”, начальник міліції згадував ті дні з подивом і повагою до знищеного ворога. Як нагадав Крол, план операції з ліквідації Шевченка передбачав участь трьох великих відділів міліції та загону з Мінська на чолі з Кролем. Шевченко був убитий під час перестрілки з одним із каральних загонів. Де і як саме невідомо. Тіло його, вкрите сіном, лежало на подвір'ї міліції у Бялиничках. У ювілейному збірнику є фотографія вбитого керівника повстанців [41; 28, с. 66-68].

Про ліквідацію “бандита” повідомляється в зведенні донесень Могильовського кримінального розшуку від 25.12.1924 р. У справі Шевченка було заарештовано до 45 селян та 4 працівники шкіл [27, арк. 206]. Але навіть без Шевченка повстанці продовжували діяти. Більша частина загону була ліквідована лише в 1927 р. Так, згідно з інформаційним зведенням ДПУ за 21.07.1927 р., у Могильовському округу діяли “колишні члени банди Шевченка” [16, арк. 270]. Залишки загону

продовжували боротьбу до 1934 р. [26, арк. 31].

З боку радянської влади основним методом боротьби з повстанським рухом було застосування сили (бойові дії, арешти, захоплення заручників та опис майна). Як додаткові методи використовували перевірку документів, обшуки та рейди. З метою залякування повстанців та їхніх помічників проводились виїзні засідання революційних трибуналів, які мали “урочисто і публічно проводити судовий процес, виносити суворі вироки аж до страти, якщо того вимагають обставини справи”. Згідно з документами, що збереглися в архівах, повстанців передбачалося розстрілювати, а їхні села та села, що їх підтримують, спалювати “в ім'я збереження червоного революційного селянського села” [31, с. 52-56, 64-65]. Такі заходи дали певні результати. На думку дослідниці В. Кузьмич: “Радянська влада діяла більш жорстко і рішуче, застосовувала репресивні методи, тому занепад нелегального руху був швидким, і певна стабільність була досягнута в 1923 р., а до 1926 р. знищені залишки формувань, які створили загроза радянській владі” [18, с. 25]. Антирадянський опір почав стихати, коли більшовицькій владі вдалося примусово знищити найкращу, свідому частину білоруського селянства та інтелігенції.

Висновки. Збройні повстання в Білорусі в 1920-1930-і рр. можна розділити на кілька груп. Повстання та виступи з визначеною політичною програмою: відновити дореволюційну систему; відновлення буржуазно-демократичних свобод, здобутих під час Лютневої революції, із закликом до передачі влади Установчим зборам; національно-визвольні повстання та заклики до незалежності Білорусі. Були повстання без визначеної політичної програми, спричинені економічною політикою більшовиків. Усіх їх об'єднували антибільшовицькі настрої. Крім того існували загони, які не мали певного політичного обличчя і займалися грабежем.

Антирадянський збройний опір, що мав масовий характер, закінчився як під впливом переходу до нової економічної політики, так і примусовим знищенням найбільш свідомої та працьовитої частини білоруського населення. Існуючі публікації розглядають лише частину документів із числа тих, що знаходяться в архівах, протягом короткого періоду часу. Публікація всіх документів про антирадянський збройний опір у Білорусі усуне чергову “білу пляму” в історії білоруського та українського народів.

1. Агеев А. Р., Марзалюк І. А., Пушкін І. А. Магілёўская даўніна ў пытаннях і адказах. 2-е выд. Магілёў: Абласная друкарня, 1999. 204 с.

2. Агеев А. Р., Пушкін І. А. Фарміраванне і дзейнасць Магілёўскага Беларускага Камітэта (1917–1918): манаграфія. Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2017. 292 с.

3. Анисьяев М. А. Организация борьбы с дезертирством на Западном фронте в 1919–1920 гг. *Віцебскі край: матэрыялы II Міжнароднай навукова-*

практычнай канферэнцыі, 24 лістапада 2016 г., г. Віцебск. Мінск: Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 2017. С. 8–13.

4. Борьба за Советскую власть в Белоруссии 1918–1920 гг. / Сб. дакум. и матер. В 2-х т. Минск: Беларусь, 1968. Т. 1. 602 с.; 1971. Т. 2. 631 с.

5. Борьба с бандой Короткевича. *Державний архів грамадських аб'єднань Могильовської області (ДАГОМог).* Ф. 6575. Оп. 1. Спр. 487.

6. Ващило Н. Н. Проблема антисоветского вооруженного сопротивления на Беларуси во второй половине 1920-х годов в отечественной и зарубежной историографии. *Романовские чтения – 5: сб. трудов Международной науч. конференции.* Могилёв: УО “МГУ им. А.А.Кулешова”, 2009. С. 59–60.

7. Віцьбіч Ю. Антыбальшавіцкія паўстанні і партызанская барацьба на Беларусі. Нью-Ёрк: БІНІМ, 1996. 398 с.

8. Гігін В. “Леваэсэраўскія” паўстанні ў Оршы і Сянно ў 1919 г. *Беларускі гістарычны часопіс.* 2002. № 5. С. 47–52.

9. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 5. Беларусь у 1917–1945 гг. / рэдкал. М. Касцюк (гал.рэдактар) і інш. Мінск: Экаперспектыва, 2006. 613 с.

10. Гражданская война и военная интервенция в СССР: Энциклопедия / Гл. ред. С. С. Хромов. Москва: Сов. Энциклопедия, 1987. 720 с.

11. Грыцкевіч А. П. Слуцкае паўстанне 1920 г. *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. У 6 т. Т. 6 / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў (галоўны рэд.) і інш. Мінск: БелЭн, 2001. С. 347–348.*

12. Гудаў М. В. Узброеная барацьба на Беларусі ў 1921 г. *Беларускі гістарычны часопіс.* 1997. № 3. С. 20–24.

13. Дзядзенка З. Аршанскае й Сеньненскае паўстанні. *Спадчына.* 1999. № 4. С. 108–117.

14. Доклад Гомельской ЧК от 13.11.1920 г. *Державний архів грамадських аб'єднань Гомельської області (ДАГОГом).* Ф. 1. Оп. 1. Спр. 170.

15. Доклад Литовскому правительству о политической состоянии Беларуси, 29.03.1921 г. *Литовський центральний державний архів (ЛЦДА).* Ф. 582. Оп. 1. Спр. 18.

16. Информационная сводка ГПУ за 21.07.1927 г. *ДАГОМог.* Ф. 6577. Оп. 1. Спр. 350.

17. Краткий политический обзор Могилёвского округа за 1925–1926 гг. *ДАГОМог.* Ф. 6577. Оп. 1. Спр. 513.

18. Кузьміч В. Барацьба з нелегальнымі ўзброенымі фарміраваннямі на беларускім участку савецка-польскага памежжа (1921-1926 гг.). *Беларускі гістарычны часопіс.* 2008. № 5. С. 18–26.

19. Кузьміч В. М. Нелегальная дзейнасць на беларускім участку савецка-польскага памежжа (1921-1939 гг.). *Весті НАНБ. Серыя гуманітарных навук.* 2008. № 1. С. 53–61.

20. Латышонак А. Жаўнеры БНР. Беласток: БГТ, 2009. 366 с.

21. Лебедева В. М. Эпизод антибольшевистского сопротивления: Стрелкопытовское восстание в Гомеле в

марте 1919 г. *Studia internationalia: Mater. междун. науч. конф. «Западный регион России в международных отношениях X–XX вв.» (22–24 июня 2011 г.)*. Брянск: РИО БрГУ, 2011. С. 184–189.

22. Маль К. Антыбальшавіцкі рух у Беларусі ў 1919–1921 гг. *Беларускі гістарычны агляд*. 1999. Т. 6. сш. 1–2. С. 49–71.

23. Общая сводка преступлений. *Національний архів Рэспублікі Білорусь (НАРБ)*. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 285.

24. Письмо неизвестного. *ДАГОМог. Ф. 6577. Оп. 1. Спр. 891*.

25. Письмо Центральной Рады Виленщины и Гродненщины. *ЛЦДА. Ф. 306. Оп. 1. Спр. 1*.

26. Политико-экономическое развитие Могилеского района на 1935 г. *ДАГОМог. Ф. 6580. Оп. 1. Спр. 1171*.

27. Политическое и экономическое состояние Бельнического района Могилевской округи. *ДАГОМог. Ф. 6577. Оп. 1. Спр. 193*.

28. Понуждаев Д. Н. Могилевская милиция в довоенный период (1917–первая половина 1941 г.): монография. Могилев: Могилевский институт МВД, 2019. 172 с.

29. Пушкін І. А. Антысавецкі ўзброены супраціў ва Усходняй Беларусі (20–30–я гады XX ст.). *Проблемы славяноведения: Сб. научных статей и материалов*. Вып. 5. Брянск: Изд-во БрГУ, 2003. С. 203–219.

30. Пушкін І. А. Новая архіўныя крыніцы па гісторыі паўстанцага руху на Беларусі (1920-я гг.). *Романовские чтения – 6: сб. статей Международной науч. конференции*. Могилёв: МГУ им. А.А.Кулешова, 2010. С. 62–63.

31. Пушкін І. А. Узброены супраціў ва Усходняй Беларусі (20–30–я гады XX ст.): дакументы і матэрыялы. Мінск: Медысонт, 2009. 192 с.

32. Сводка “О проишествиях и деятельности Бобруйской окрмилиции и уголовного розыска”. *ДАГОМог. Ф. 6575. Оп. 1. Спр. 209*.

33. Сводка “О проишествиях и деятельности Бобруйской окрмилиции и уголовного розыска”. *ДАГОМог. Ф. 6575. Оп. 1. Спр. 549*.

34. Сводка административного отдела Бобруйского ОИК от 17.08.1929 г. *ДАГОМог. Ф. 6575. Оп. 1. Спр. 732*.

35. Сідарэвіч А. М. Беларуская Народная Рэспубліка. *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. У 6 т. Т. 1 / Рэдкал.: В. М. Біч і інш. Мінск: БелЭн, 1993. С. 384–390*.

36. Слуцкі збройны чын 1920 г. у дакументах і ўспамінах / Ул. Ляхоўскі, Ул. Міхнік, А. Гесь. Мінск: “Энцыклапедыкс”, 2001. 274 с.

37. Шашкевич Н. С. Приговор революции: Крушение антисоветского движения в Белоруссии (1917–1925). Минск: Университетское, 1985. 304 с.

38. Стужинская Н. Из истории белорусской конспирации: “Зелёный Дуб”. *Партизанская и повстанческая борьба: опыт и уроки XX ст.: Доклады академии военных наук: Военная история*. Саратов, 2009. № 3. С. 59–63.

39. Стужинская Н. Беларусь мяцежная. 3 гісторыі ўзброенага антысавецкага супраціўу ў 20-я гады XX ст. Мінск: Вараксін А. М., 2012. 362 с.

40. Стужинская Н. І. “Зялёны Дуб”. *Беларускі гістарычны часопіс*. 1995. № 1. С. 57–64.

41. Стужинская Н. Тэрыторыя атамана Шаўчэнкі: пра магилёўскага паўстанца, якому сяляне «кланяліся як куміру». URL: <http://nn.by/?c=ar&i=133013>

42. Хохлов А. Г. Крах антисоветского бандитизма в Белоруссии в 1918–1925 гг. Минск: Беларусь, 1981. 173 с.

References

1. Aheeu A. R., Marzaliuk I. A., Pushkin I. A. (1999). *Mahilioŭskaia daŭnina ū pytanniakh i adkazakh* [Mogilev antiquity in questions and answers]. 2–e vyd. Mahilioŭ: Ablasnaia drukarnia. 204 p. (in Belarusian).

2. Aheeu A. R., Pushkin I. A. (2017). *Farmiravanne i dziejnasts' Mahilioŭskaha Belaruskaha Kamiteta (1917–1918): manahrafiia* [Formation and activity of the Mogilev Belarusian Committee (1917–1918): monograph]. Mahilioŭ : MDU imia A. A. Kuliashova. 292 p. (in Belarusian).

3. Anysiaev M. A. (2017). *Orhanyzatsyia bor'by s dezertyrstvom na Zapadnom fronte v 1919–1920 hh.* [Organization of the fight against desertion on the Western Front in 1919–1920]. *Vitsebski kraj: materyialy II Mizhnarodnaj navukova-praktychnaj kanferentsyi, 24 listapada 2016 h., h. Vitsebsk*. Minsk: Natsyional'naia bibliiateka Belarusi. P. 8–13. (in Russian).

4. Sb. dakum. i mater. *Bor'ba za Sovetskuiu vlast' v Belorussyy 1918–1920 hh. V 2 t.* [Struggle for Soviet power in Belarus 1918–1920. / Sat. dakum. and mater. In 2 volumes]. Minsk: Belarus'. (1968). T. 1. 602 s. (1971). T. 2. 631 p. (in Russian).

5. *Bor'ba s bandoj Korotkevicha* [Fight against Korotkevich's gang]. (F. 6575. Op. 1. Spr. 487). State Archive of Public Associations of the Mogilev Region (SAPAMR). (in Russian).

6. Vaschylo N. N. (2009). *Problema antysovetskoho vooruzhennoho soprotivleniya na Belarusy vo votoroj polovynе 1920-kh hodov v otechestvennoj y zarubezhnoj istoryohrafii* [The problem of anti-Soviet armed resistance in Belarus in the second half of the 1920s in domestic and foreign historiography]. *Romanovskie chtenya – 5: sb. trudov Mezhdunarodnoj nauch. konferentsii*. Mohilev: UO “MHU ym. A.A.Kuleshova”. P. 59–60. (in Russian).

7. Vits'bich Yu. (1996). *Antybal'shavit'skiia paŭstanni i partyzanskaia barats'ba na Belarusi* [Anti-Bolshevik uprisings and guerrilla struggle in Belarus]. N'iu-York: BINIM. 398 p. (in Belarusian).

8. Hihin V. (2002). “Levaeserawskija” paŭstanni ū Orshy i Sianno ū 1919 h. [“Left Socialist Uprising” in Orsha and Syanno in 1919]. *Belaruski histarychny chasopis*. № 5. P. 47–52. (in Belarusian).

9. Kastsiuk M. (2006). *Historyia Belarusi: U 6 t. T. 5. Belarus' u 1917–1945 hh. / redkal. M. Kastsiuk (hal.redaktar) i insh.* [History of Belarus: In 6 vols. Vol. 5. Belarus in 1917–1945. / ed. M. Kastsiuk (editor-in-chief) and others]. Minsk: Ekaperspektyva. 613 p. (in Belarusian).

10. Khromov S. S. (1987). *Hrazhdanskaia vojna i voennaia interventsia v SSSR: Entsiklopediia / Hl. red. S. S. Khromov* [Civil war and military intervention in the USSR: Encyclopedia / Ch. ed. S. S. Khromov]. Moskva: Sov. Entsiklopediia. 720 p. (in Russian).
11. Hrytskevich A. P. (2001). *Slutskae paústanne 1920 h.* [Slutsk uprising of 1920]. *Entsyklopediia historyi Belarusi. U 6 t. T. 6 / Redkal.: H. P. Pashkow (halowny red.) i insh.* Minsk: BelEn. P. 347–348. (in Belarusian).
12. Hudaw M. V. (1997). *Uzbroenaia barats'ba na Belarusi ú 1921 h.* [Armed struggle in Belarus in 1921]. *Belaruski historychny chasopis.* № 3. P. 20–24. (in Belarusian).
13. Dziadzenka Z. (1999). *Arshanskae i Sen'nenskae paústanni* [Orsha and Senno uprisings]. *Spadchyna.* № 4. P. 108–117. (in Belarusian).
14. *Doklad Homel'skoj ChK ot 13.11.1920 h.* [Report of the Gomel Cheka dated 13.11.1920]. (F. 1. Op. 1. Spr. 170). State Archive of Public Associations of Gomel Region. (in Russian).
15. *Doklad Litovskomu pravitel'stvu o polytycheskom sostoianyi Belarusy, 29.03.1921 h.* [Report to the Lithuanian government on the political state of Belarus, March 29, 1921]. (F. 582. Op. 1. Spr. 18). Lithuanian Central State Archives (LCSA). (in Russian).
16. *Informatsyonnaia svodka GPU za 21.07.1927 h.* [Information summary of the GPU for 21.07.1927]. (F. 6577. Op. 1. Spr. 350). SAPAMR. (in Russian).
17. *Kratkij polytycheskij obzor Mohyliovskoho okruha za 1925–1926 hh.* [Brief political overview of the Mogilev district in 1925–1926]. (F. 6577. Op. 1. Spr. 513). SAPAMR. (in Russian).
18. Kuz'mich V. (2008). *Barats'ba z nelehal'nymi ú zbroenymi farmiravanniami na belaruskim uchastku savetska-pol'skaha pamezhzha (1921-1926 hh.)* [Fight against illegal armed formations on the Belarusian section of the Soviet-Polish border (1921–1926)]. *Belaruski historychny chasopis.* № 5. P. 18–26. (in Belarusian).
19. Kuz'mich V. M. (2008). *Nelehal'naia dzejnasts' na belaruskim uchastku savetska-pol'skaha pamezhzha (1921-1939 hh.)* [Illegal activities on the Belarusian section of the Soviet-Polish border (1921–1939)]. *Vestsi NANB. Seryia humanitarnykh navuk.* № 1. P. 53–61. (in Belarusian).
20. Latyshonak A. (2009). *Zhawneri BNR* [Soldiers of the BNR]. Belastok: BHT. 366 p. (in Belarusian).
21. Lebedeva V. M. (2011). *Epyzod antybol'shevystskoho soprotivleniia: Strekopytovskoe vosstanye v Homele v marte 1919 h.* [Episode of anti-Bolshevik resistance: Strekopytovskaya uprising in Gomel in March 1919]. *Studia internationalia: Mater. mezhdun. nauch. konf. «Zapadnyj rehion Rossyi v mezhdunarodnykh otnosheniakh X–XX vv.» (22–24 yiunia 2011 h.)*. Briansk: RYO BrHU. P. 184–189. (in Russian).
22. Mal' K. (1999). *Antybal'shavit'ski rukh u Belarusi ú 1919–1921 hh.* [The anti-Bolshevik movement in Belarus in 1919–1921]. *Belaruski historychny ahliad.* T. 6. ssh. 1–2. P. 49–71. (in Belarusian).
23. *Obschaia svodka prestuplenij* [General report crimes]. (F. 6. Op. 1. Spr. 285). National Archives of the Republic of Belarus. (in Russian).
24. *Pys'mo neyzvestnogo* [Letter from an unknown]. (F. 6577. Op. 1. Spr. 891). SAPAMR. (in Russian).
25. *Pys'mo Tsentral'noj Rady Vilenschiny i Hrodnenschiny* [Letter from the Central Rada of Vilnius and Grodno regions]. (F. 306. Op. 1. Spr. 1). LCSA. (in Russian).
26. *Polityko-ekonomycheskoe razvitie Mohilevskoho rajona na 1935 h.* [Political and economic development of the Mogile district in 1935]. (F. 6580. Op. 1. Spr. 1171). SAPAMR. (in Russian).
27. *Polytycheskoe i ekonomycheskoe sostoianie Belynycheskoho rajona Mohilevskoj okruhi* [The political and economic state of the Belynichesky district of the Mogilev region]. (F. 6577. Op. 1. Spr. 193). SAPAMR. (in Russian).
28. Ponuzhdaev D. N. (2019). *Mohilevskaja militsiia v dovoennyj peryod (1917–pervaia polovina 1941 h.): monografija* [Mogilev police in the pre-war period (1917–first half of 1941): a monograph]. Mohilev: Mohilevskij instytut MVD. 172 p. (in Russian).
29. Pushkin I. A. (2003). *Antysavetski úzbroeny supratsiú va Uskhodnij Belarusi (20–30-ia hady XX st.)* [Anti-Soviet armed resistance in Eastern Belarus (1920s – 1930s)]. *Problemy slavianovedeniia: Sb. nauchnykh statej i materjalov. Vyp. 5.* Briansk: Yzd-vo BrHU. P. 203–219. (in Belarusian).
30. Pushkin I. A. (2010). *Novyia arkhivnyia krynitsy pa historyi paústantskaha rukhu na Belarusi (1920-ia hh.)* [New archival sources on the history of the insurgent movement in Belarus (1920s)]. *Romanovskie chteniia – 6: sb. statej Mezhdunarodnoj nauch. konferentsii.* Mohilev: MHU ym. A.A. Kuleshova, 2010. P. 62–63. (in Belarusian).
31. Pushkin I. A. (2009). *Uzbroeny supratsiú va Uskhodnij Belarusi (20–30-ia hady XX st.): dokumenty i materijaly* [Armed resistance in Eastern Belarus (1920s – 1930s): documents and materials]. Minsk: Medysont. 192 p. (in Belarusian).
32. *Svodka “O proishestviakh i deiatel'nosti Bobrujskoj okrmilitsyi i uholovnoho rozyska”* [Summary "About incidents and activities Bobruisk env police and Criminal Investigation"]. (F. 6575. Op. 1. Spr. 209). SAPAMR. (in Russian).
33. *Svodka “O proishestviakh i deiatel'nosti Bobrujskoj okrmilitsyi i uholovnoho rozyska”* [Summary "About incidents and activities Bobruisk env police and Criminal Investigation"]. (F. 6575. Op. 1. Spr. 549). SAPAMR. (in Russian).
34. *Svodka admynstratyvnoho otdela Bobrujskoho OYK ot 17.08.1929 h.* [A summary of the administrative department of the Bobruisk DEC on 17.08.1929]. (F. 6575. Op. 1. Spr. 732). SAPAMR. (in Russian).
35. Sidarevich A. M. (1993). *Belaruskaia Narodnaia Respublika* [Belarusian People's Republic]. *Entsyklopediia historyi Belarusi. U 6 t. T. 1 / Redkal.: V. M. Bich i insh.* [Encyclopedia of the History of Belarus. In 6 vols. Vol. 1 / Ed.: V. M. Beach and others]. Minsk: BelEn. P. 384–390. (in Belarusian).

36. Liakhoŭski Ul., Mikhnik Ul., Hes' A. (2001). *Slutski zbroyny chyn 1920 h. u dokumentakh i ūspaminakh* [Slutsk uprising in 1920 in the documents and memoirs]. Minsk: "Entsyklapedyks". 274 p. (in Belarusian).

37. Stashkevich N. S. (1985). *Pryhovor revoliutsyy: Krushenie antysovetskoho dvizhenyia v Belorussii (1917–1925)* [The verdict of the revolution: The collapse of the anti-Soviet movement in Belarus (1917-1925)]. Minsk: Unyversytetskoe. 304 p. (in Russian).

38. Stuzhynskaia N. (2009). *Iz istoryi belorusskoj konspyratsyi: "Zelionyj Dub"* [From the history of the Belarusian conspiracy: "Green Oak"]. *Partyzanskaia i povstancheskaia bor'ba: opyt i uroky XX st.: Doklady akademii voennykh nauk: Voennaia istoriia*. Saratov. № 3. P. 59–63. (in Russian).

39. Stuzhynskaia N. (2012). *Belarus' miatsezhnaia. Z historyi ūzbroenaha antysavetskaha supratsivu w 20-ia hady XX st.* [Belarus is rebellious. From the history of armed anti-Soviet resistance in the 1920s.]. Minsk: Varaksin A. M. 362 p. (in Belarusian).

40. Stuzhynskaia N. I. (1995). "Zialiony Dub" ["Green Oak"]. *Belaruskii historychny chasopis* [Belarusian Historical Journal]. № 1. P. 57–64. (in Belarusian).

41. Stuzhynskaia N. (2014). *Terytoryia atamana Shawchenki: pra mahilioŭskaha paŭstantsa, iakomu sialiane «klanialisia iak kumiru»* [Ataman Shevchenko's territory: about the Mogilev insurgent to whom peasants "bowed as an idol"]. URL: <http://nn.by/?c=ar&i=133013> (in Belarusian).

42. Khokhlov A. H. (1981). *Krakh antysovetskoho bandytyzma v Belorussyi v 1918–1925 hh.* [The collapse of anti-Soviet banditry in Belarus in 1918-1925]. Minsk: Belarus'. 173 p. (in Russian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.16>

УДК 811. 161.2 (92) «19» Рудницький Я.

Наталія Солонська

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
Відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського;

ORCID: 0000-003-1444-9354

Email: solonska.n@ukr.net,

Галина Борисович

провідний бібліотекар
Відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Email: vzunbuv@ukr.net

ПОЗИЦІЯ КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО ЯРОСЛАВА РУДНИЦЬКОГО У ВИРІШЕННІ МОВНОГО КОНФЛІКТУ В ІМІГРАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано одну з проблем відносин особистості, що належить до етнічної меншості, до імміграційної спільноти, й англо- та франкомовної більшості країни нового проживання переселенців. Висвітлено проблему збереження національної ідентичності українців канадської діаспори через призму наполегливих, послідовних і толерантних кроків, здійснених відомим канадсько-українським мовознавцем, фольклористом, славістом, бібліотекознавцем, організатором науки, педагогом, громадським діячем, професором Я. Рудницьким у протистоянні мовній асиміляції власного народу; принциповість ученого у розв'язанні лінгвістичного конфлікту, що дало позитивне вирішення для обох сторін – Канади та української діаспори. Відбито вагомість громадянської позиції й значні потенційні можливості впливу на офіційні кола країни, урядові комісії, комітети, міжнародні організації та суспільну думку авторитетної в суспільстві та наукових колах людини розумової праці, яка, залучаючи історично обґрунтовані докази, доводить об'єктивність власної точки зору і в такий спосіб захищає національне достоїнство свого народу, його давню та багату культуру й відстоює свої моральні принципи і переконання. Здійснено бібліографічний огляд мовознавчих праць Я. Рудницького, де ним на підставі історично виважених фактів, історико-політологічного, мовного аналізу досліджено сутність мовної асиміляції, що дорівнює знищенню національної окремішності. Показано, що лексикографічні роботи, висновки з них дали вченому підґрунтя перемогти в боротьбі за Конституційне визнання української мови в Канаді, чим було підтримано політику офіційних мов і багатокультурності в країні. Підкреслено, що науковці